

СКЛАДНОСУРЯДНЕ РЕЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ДО ТЕОРІЇ ПИТАННЯ

Анотація. Стаття присвячена проблемі визначення складносурядного речення в сучасній англійській мові.

Ключові слова: граматики, сурядний зв'язок, паратакис, складносурядне речення

Наша стаття присвячена проблемі складносурядного речення в сучасній англійській мові. *Об'єктом* дослідження є складносурядне речення. *Предмет* дослідження статті — теоретичне висвітлення складносурядного речення в сучасній англійській мові. *Актуальність* досліджуваної проблеми зумовлена неоднорідністю трактування поняття сурядності та сурядного речення в сучасній англійській мові. *Метою* дослідження є окреслення кола проблем сурядного зв'язку та складносурядного речення.

Найбільш виразно усі суперечності лінгвістів щодо сурядності проступають крізь призму визначень **складносурядного речення**.

Передусім слід відзначити, що деякі лінгвісти взагалі не визнають такого явища, як складносурядне речення. На це, зокрема, вказує М.Я. Блох, хоча сам не поділяє цієї точки зору. Аргументом проти наявності у мові складносурядного речення є, як вказує вчений, «штучність» самого поняття «складносурядне речення», «розробленого під шкільним впливом письмового мовлення» [5, 334].

Хоча більшість лінгвістів визнають правомірність існування складносурядного речення, однак стає очевидним, що розуміння сутності цього явища серед них не спостерігається. Розбіжності починаються вже зі спроб дати назву самому явищу. Більшість авторів, як ми переконалися в результаті вивчення теоретичних джерел, все ж схиляється до назви «складносурядне речення» (Т.А. Барабаш [2, 229], О.А. Солопова [21, 185], В.Н. Жигadlo [10, 305], О.І. Федоренко [22, 277] та ін.), хоча у поодиноких випадках можна зустріти також і такі назви, як «паралельні клаузи» («parallel clauses») або «подвійне речення» («double sentence») (Дж. Колерсон [25, 95], Дж. Ленган [30, 376-377], відповідно).

Наступним дискусійним аспектом, який стосується розбіжностей у термінології, є назва складових частин складносурядного речення. Найпоширенішою назвою є термін «клауза» (Л.В. Каушанська

[13, 279], Н.М. Раєвська [19, 253], Л.А. Козлова [15, 202], В.Н. Жигadlo [10, 305], Дж. Ленган [30, 376] та ін.). Зустрічаються в цьому значенні також такі терміни, як «речення» (Л.С. Бархударов [3, 387-388]), «просте речення» («simple sentence») (В.Ю. Парашук [18, 150], Дж. Ленган [30, 376]), «базове речення» («base sentence») (М.Я. Блох [5, 335]), «компоненти» (В.Н. Ярцева [33, 471], Л.Ю. Левицький [16, 109]), «безпосередньо-складові» («immediate constituents») (Н.М. Раєвська [19, 252]), «предикативні одиниці» (Н.А. Кобріна [14, 332]) «предикативні синтагми» (Т.А. Барабаш [2, 229]) тощо.

Однак, найбільш суттєві відмінності у поглядах лінгвістів на складносурядне речення виявляються у визначеннях останнього, які умовно можна згрупувати наступним чином: формальні, семантичні, та «змішані».

Група формальних визначень речення є найчастотнішою. До цієї групи належать, зокрема, визначення Дж. Делаганті [27, 278], Л.С. Бархударова [3, 387], А.С. Саакян [20, 188] та ін.

Проте, незважаючи на перевагу у кількості, значна частина визначень цієї групи містять «порочне коло», а отже взагалі виникає питання стосовно доцільності їх наведення.

Прикладом такого визначення може слугувати визначення О.В. Александрової, згідно з яким «складносурядне речення» це речення, «що містить дві чи більше клаузи, поєднані сурядним зв'язком» [1, 186]. Аналогічні визначення зустрілися у таких авторів, як Дж. Делаганті [27, 278], В.Л. Каушанська [13, 279], О.В. Ємельянова [9, 376]. При цьому, що саме слід розуміти під «сурядним зв'язком», ці автори не роз'яснюють, що теж не сприяє розумінню цих визначень.

На цьому тлі вигідно виділяється визначення Л.С. Бархударова, який не просто вказує на наявність між «двома чи більше реченнями» «сурядного зв'язку», а й конкретизує поняття «сурядність». «Складносурядним реченням, — вказує цей лінгвіст, — є складне речення, яке складається з двох чи більше речень, які знаходяться між собою у сурядному зв'язку, тобто **граматично рівноправних**» [3, 387-388].

Ще більшою конкретністю вирізняються й визначення А.С. Саакян та Н.М. Раєвської,

які роблять наголос на таких формальних ознаках складносурядного речення, як «еквівалентність безпосередніх конституентів», «синтаксична незалежність» та, як наслідок, — «рівність за рангом», хоча що означає «рівність за рангом» вони не пояснюють [20, 188; 19, 252 відповідно].

Невелика група граматистів вважають визначальною рисою сурядного речення **наявність сполучника**. Це такі лінгвісти як Дж. Деллаганті [27, 278] та Дж. Іствуд [28, 317].

Усі визначення так званого **змішаного типу** вказують як на синтаксичні, так і на семантичні ознаки складносурядного речення. При цьому деякі науковці не розкривають сутності **семантичного аспекту**, обмежуючись констатацією останнього. Для цих визначень характерні фрази на кшталт: «структурно-семантична єдність» (Т.А. Барабаш [2, 229], В.Н. Жигadlo [10, 305]), «тісний смисловий зв'язок складових одиниць складносурядного речення» (В.Н. Ярцева [33, 430]).

У інших визначеннях (їх менше) семантичний аспект розкрито. На думку О.А. Солопової «*основною ознакою*» складносурядного речення є те, що воно «*віддзеркалює хід думки, тобто зміст кожної наступної клаузи співвідноситься зі змістом попередньої*» [21, 185]. Л.М. Волкова вважає, що змістом клаузи є «незалежна пропозиція», яка є «*рівнозначною*» іншим пропозиціям у складі речення, адже, продовжує свою думку цей граматист, «*взята окремо клауза втрачає частину свого значення і перетворюється на інше речення*» [7, 174].

М.Я. Блох вказує на близькість або розмитість зв'язку між «*віддзеркаленими подіями*» [5, 334].

Що стосується **формального аспекту** т.зв. «**змішаних визначень**», то тут точки зору лінгвістів не відзначаються особливою оригінальністю: усі, без винятку, дослідники роблять наголос на ідеї синтаксичної єдності складносурядного речення, водночас тлумачачи її по-різному. Досить розповсюдженим є погляд, згідно з яким *чільна та наступні клаузи є нерівними за синтаксичним статусом*. Провідником цієї точки зору є, зокрема, О.А. Солопова, на думку якої складносурядне речення має дві основні синтаксичні ознаки: по-перше, чільна клауза відіграє лідируючу роль, кожна ж наступна клауза приєднується до попередньої; по-друге, клаузи послідовно зафіксовані [20, 185].

На відміну від О.А. Солопової, М.Я. Блох під формальним аспектом складносурядного речення розуміє, передусім, те, що воно утворює «*поліпредикативну єдність*». Однак це не виключає, на думку дослідника, лідируючої ролі у складносурядному реченні чільної клаузи. Більше того, підкреслює М.Я. Блох, «*поділ на «чільну» та*

«наступні» клаузи є сутнісним не лише з точки зору поверхневої структури речення (порядку клауз), але з точки зору семантико-синтаксичного змісту: саме наступна клауза містить у своєму складі сполучникові слова, що, певною мірою, робить її певною мірою залежною, хоча й в іншому сенсі, ніж підрядна залежність» [5, 335]. Аналогічної точки зору дотримується й Л.М. Волкова, яка, підкреслюючи «більшу структурну незалежність чільної клаузи» по відношенню до «наступних», на відміну від інших лінгвістів, аргументує це таким структурним чинником, як наявність у складі останніх «*анафоричних займенників, які вказують на попередню клаузу чи її складові*». Окрім цього, залежність наступних клауз може виявлятися в тому, що вони «*можуть бути еліптованими*», а також «*можуть також містити у собі слова-замісники*» [7, 174].

Деякі лінгвісти, однак, не визнають лідируючої ролі першої клаузи. О.С. Ахаманова та Т.А. Барабаш основною формальною ознакою складносурядного речення вважають синтаксичну «**рівноправність**» [32, 430], синтаксичну «**незалежність**» [2, 229, відповідно].

До цієї групи лінгвістів умовно можна віднести В.Н. Жигadlo, який, говорячи про «незалежність» складових частин складносурядного речення, все ж застерігає проти того, щоб називати їх «абсолютно рівноправними». На думку цього вченого, клаузи складносурядного речення відзначаються саме *граматичною незалежністю* (попри наявність сполучників та сполучникових слів у другій та наступних клаузах). Що ж стосується «*абсолютної рівноправності*», то клаузи не можуть бути такими, оскільки «*зміст і структура другої частини, приєднаної сполучниковим чи безсполучниковим зв'язком до першої частини, зумовлені змістом останньої*» [10, 305]. Як бачимо, проаналізовані вище визначення не лише суперечать одне одному, але й містять внутрішні протиріччя, зокрема, порушення такого закону формальної логіки, як закон тотожності та закон несуперечливості.

Найменш численними виявилися визначення **семантичного типу**, авторами яких є такі вчені, як Дж. Колерсон, [25, 96], Дж. Ленган, [30, 376-378]; Б.С. Хаймович та Б.І. Роговська [23, 281], В.Ю. Парашук та Л.Ф. Грицюк [18, 150]

Як і вище проаналізовані групи визначень, семантична група, теж є досить розмаїтою. Дж. Колерсон, наприклад, характеризує складносурядне речення як «*серію клауз, що репрезентують серію поєднаних повідомлень*». Під «повідомленнями» автор, напевне, розуміє «**події**», оскільки далі, пояснюючи вживання сполучників «and» та «and then» у цьому типі речень, він

послугується саме цим терміном: «*події, що трапляються одна за одною*» [25, 96]. При цьому, як бачимо, у першому випадку наголос робиться на смисловій єдності подій, у другому ж — на хронології їх протікання. Складносурядне речення відображує «*події*» й у визначенні Б.С. Хаймовича, однак, на відміну від попередніх авторів, — у їх «*природному порядку*» [23, 281].

На думку В.Ю. Парашука та Дж. Ленгана, складносурядне речення — це поєднання двох «*ідей*». При цьому, В.Ю. Парашук зауважує, що в реченні відношення між цими ідеями *не є обов'язково вираженими* [18, 150], тоді як Дж. Ленган, навпаки, наголошує на «*тісній близькості*» цих «*ідей*» [30, 376].

У світлі вищезгаданого стає очевидним, що проблема визначення складносурядного речення не є вирішеною та потребує подальшого поглибленого дослідження.

Література

1. Александрова О. В. Современный английский язык. Морфология и синтаксис = Modern English grammar. Morphology and syntax : учебное пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлению 031000 и специальности 031001 — Филология / О. В. Александрова, Т. А. Комова — М., 2007. — 224 с.
2. Барабаш Т. А. Грамматика английского языка / Т. А. Барабаш. — М. : ЮНВЕС, Лист, 2001. — 256 с.
3. Бархударов Л. С. Грамматика английского языка / Л. С. Бархударов, Д. А. Штелинг. — М. : Высш. школа, 1981. — 423 с.
4. Берман И. М. Грамматика английского языка / И. М. Берман. — Киев : Вища шк., 1977. — 294 с.
5. Блох М. Я. Теоретическая грамматика английского языка English grammar = A course in theoretical English grammar : учеб. для студентов, обучающихся по направлению подгот. дипломир. специалистов «Лингвистика и межкультур. коммуникация» / М. Я. Блох — 4-е изд. испр. — М. : Высш. шк., 2003. — 423 с.
6. Бузаров В. В. Практическая грамматика разговорного английского языка = Essentials of conversational English grammar : учебное пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальности «Лингвистика и межкультурная коммуникация» / В. В. Бузаров. — 3-е изд., стер. — М. : Академия, 2010. — 411 с.
7. Волкова Л. М. Теоретична граматики англійської мови. Сучасний підхід : навчальний посібник = Theoretical grammar of English: Modern approach / Л. М. Волкова. — К. : Освіта України, 2009. — 253 с.
8. Грамматика современного английского языка для университетов / Р. Кверк, С. Гринбаум, Д. Лиг, Я. Свартвик ; отв. ред. К.П. Верховская. — М. : Высш. шк., 1982. — 391 с.
9. Емельянова О. В. Грамматика современного английского языка = A New university English grammar : учеб. для студентов вузов / О. В. Емельянова, А. В. Зеленщиков, А. А. Масленникова [и др.] ; под ред. А. В. Зеленщикова, Е. С. Петровой. — М. : Academia; СПб. : Филол. фак. СПбГУ, 2003. — (Тольятти: ОАО ПП Наш Современник — 638 с.)
10. Жигадло В. Н. Современный английский язык. Теоретический курс грамматики : учебник для спец. языковых высш. учебных заведений / В. Н. Жигадло. — М. : Изд. лит. на иностр. яз., 1956. — 350 с.
11. Ильиш Б. А. Строй современного английского языка = The Structure of Modern English language / Б. А. Ильиш. — 2-е изд. — Л. : Просвещение, 1971. — 366 с.
12. Иофик Л. Л. Хрестоматия по теоретической грамматике английского языка : учеб. пособие для пед. ин-тов по спец. № 2103 «Иностр. яз.» / Л. Л. Иофик, Л. П. Чахоян, А. Г. Поспелова. — 3-е изд., перераб. — Л. : Просвещение : Ленингр. отд-ние, 1981. — 223 с.
13. Каушанская В. Л., Ковнер Р. Л. Грамматика английского языка: A grammar of the English language : пособие для студентов педагогических институтов / В. Л. Каушанская [и др.]. — 7-е изд. — М. : Страт, 2000. — 319 с.
14. Кобрина Н. А. Теоретическая грамматика английского языка / Н. А. Кобрина. — Москва, 2009. — 368 с.
15. Козлова Л. А. Теоретическая грамматика английского языка = The theory of English grammar : учебное пособие для студентов и аспирантов лингвистических вузов и факультетов иностранных языков / Л. А. Козлова ; М-во образования и науки Рос. Федерации, Гос. образоват. учреждение высш. проф. образования «Барнаул. гос. пед. ун-т». — Барнаул : Изд-во БГПУ, 2005. — 248 с.
16. Левицкий Ю. А. Синтаксис английского языка / Ю. А. Левицкий. — М. : ЛИБРОКОМ, 2010. — 168 с.
17. Николаева И. Н. Лингвистический статус и реализация сочинительной связи в современном английском языке / И. Н. Николаева, Л.Н. Синичкина // Известия Сев-Кавк. науч. центра высш. школы. Серия общ. наук, 1974. — С. 86-91.
18. Парашук В. Ю. Практикум з граматики англійської мови : для студ. старших курсів фак. ін. мов спец. «англ. мова» / В. Ю. Парашук, Л. Ф. Грицюк. — Вінниця : Нова книга, 2002. — 238 с.
19. Раевська Н. М. Теоретична граматики сучасної англійської мови : підручник для студ. фак. романо-германської філології ун-тів і пед. ін-тів іноземних мов / Н. М. Раевська. — К. : Вища школа, 1976. — 304 с.
20. Саакян А. С. Английская грамматика для всех = All about English grammar / А. С. Саакян. — М. : Менеджер, 2009. — 239 с.
21. Солопова О. А. Теоретическая грамматика английского языка в таблицах и схемах / О. А. Солопов. — Изд-во Челябинского гос. пед. ун-та, 2007. — 225 с.
22. Федоренко О. І. Граматики англійської мови. Теоретичний курс = English Grammar. Theory : навчальний посібник для студ. і аспір. / О. І. Федоренко, С. М. Сухорольська. — Львів : Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2008. — 359 с.
23. Хаймович Б. С. Теоретическая грамматика английского языка = A course in english grammar : учеб. пособие для студ. ин-тов и фак. иностр. яз. / Б. С. Хаймович, Б. И. Роговская. — М. : Высш. шк., 1967. — 298 с.
24. Advanced grammar practice / упоряд.: Л. О. Омеляненко и др. // Киево-М. ак., 2007. — 278 с.
25. Collerson J. E. English grammar. A functional approach / Editor.: Steele, Jeremy. — 1st ed. — Newton (Australia) : Primary E. Teaching Association, 1995. — 152 p.
26. Collins Cobuild. English Grammar / Collins Cobuild. — HarperCollinsPublishers, 1994. — 486 p.
27. Delahunty G. P. Language, grammar, and communication. A course for teachers of English / G. P. Delahunty, J. J. Gavey. — New York, a.o. : McGraw — Hill, 1994. — XIX, 442 p.
28. Eastwood John. Oxford guide to English Grammar / Eastwood John. — Oxford etc. : Oxford univ. Press, 1994. — ix, 446 p.
29. Ganshina N. A. English Grammar / N. A. Ganshina, N. M. Vasilevskaya. — М. : Высш. школа, 1964. — 548 с.
30. Langan J. Sentence skills. A workshop for writers / J. Langan. — New York : McGraw Hill book company. — 1987. — 462 p.

31. Svartvik J. A communicative grammar of English / J. Svartvik // Geoffrey Leech a. Jan Svartvik. — 2 ed. — London ; New York : Longman, 1994. — XIV, 423 p.

Довідкова література

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. — Изд. 5-е. — М. : ЛИБРОКОМ, 2010. — 567 с.
2. Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В. Н. Ярцевой. — М. : Научное издательство «Большая российская энциклопедия», 2002. — 708 с.
3. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов / Ж. Марузо. — М. : Изд-во иностранной литературы, 1960. — 511 с.
4. Уайнер Е. Английский язык: Произношение, грамматика, словоупотребление : крат. справ. / Предисл. и коммент. на рус. яз. С. В. Шевцовой. — М. : Высш. шк., 1987. — 286 с.

Стрельчук В. И. Сложносочинённое предложение в современном английском языке: К теории вопроса — Статья.

Аннотация. Статья посвящена проблеме определения сложносочинённого предложения в современном английском языке.

Ключевые слова: грамматика, сочинительная связь, паратаксис, сложносочинённое предложение.

Strelchuk V. The Compound Sentence in Modern English: to the Theory of the Problem. — Article.

Summary. The article focuses on the problem of definition of the compound sentence in Modern English.

Key words: grammar, coordination, parataxis, compound sentence.